

ACC. N:R M. 14361: 1-18.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Nils Ekstrand, Kalmö*
Härad: *Torna* Berättare: " " "
Socken: *Everlövs* Berättarens yrke: *f.d. poliskonstapel*
Uppteckningsår: *1957* Född år *1882* i *Everlövs*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Gudstjänst och nattvardsgång. s. 1-18. LUF 107

Olika benämningar på gudstjänsterna utöver högmässa och ottesång förekommej, vad jag har mig bekant. Prästen i församlingen hade på den tiden till sin uppgift att predika i två kyrkor, dels i Everlöv, som var moderförsamling och dels i anexförsamlingen, Slimminge, varför tiden för högmässan skiftade till s.k. först mässa varannan sön- eller helgdag med början kl. 9 och höll på till kl. 11 eller något över, och sist mässa varannan under tiden mellan kl. 2 - 4 em. Det var i allmänhet ganska brukligt, att någon från varje hushåll skulle gå i kyrkan varje söndag. Avvikelser härifrån kunde givetvis förekomma, men relativt sett var det så och skiftades om mellan medlemmarna av såväl husbondefolket som ungdomarna och tjänstefolket, därvid även barnen fingo medfölja, efterhand som de vuxo till i så måtto, att de kunde tagas med utan risk för, att de med sin närvaro skulle störa andakten. De mest betydelsefulla gudstjänsterna, vilka samlade mest besökare, voro först och främst de stora helgdagarna och därefter de s. k. böndagarna. Juldagen som började med ottesång kl. 7 hade senare på dagen kl. 11 eller 2 högmässa. Högmässan inleddes alltid med ringning i kyrk-

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

huf 107.
1.

ACC. N:R M. 14361:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

klockorna tre gånger med visst mellanrum, av vilka de två sista ringningarna på bygdemål benämndes "anned" och "sammen". Sammen betydde inringning till gudstjänstens början.

Att övervara gudstjänsterna i andra kyrkor än hemsocknens är ju möjligt, att det förekom i enstaka fall, men på grund av avstånden och den tidens tillgängliga kommunikationsmedel tillämpades det ej i någon nämnvärd utsträckning. Huruvida förhållanden under senare tider förändrats härvidlag, känner jag ej till.

Några särskilda förberedelser till gudstjänsten, utöver, att man satte på sig, helst mörka, söndagskläder för kyrkobesöket, finns ej att omnämna. För kyrkobesök vid de större högtiderna eller då man skulle begå Herrans Heliga nattvard, var man särskilt noga med att taga på sig det bästa man hade av svarta eller mörkblå kläder. Huruvida detta bruk fortfarande äger tillämpning, kan jag ej yttra mig om, men jag skulle förmoda, att, relativt sett, samma förhållande fortfarande tillämpas.

Färden till kyrkan foretogs antingen med häst och vagn eller till fots. För dem som ej hade tillgång till åkdon fanns ju ingen

ACC. N:R M. 14361:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

annan resurs än att taga till "apostlahästarna". De som färdades till fots och hade samma väg sökte gärna sällskap med varandra, även de olika könen, för den händelse de råkades under vägen till kyrkan.

Från de avlägsnare bebyggda områdena inom församlingen Medde genvägar i form av stigar, som fotgängarna kunde begagna sig av, under sin färd till kyrkbyn antingen denna gälde kyrkibesök eller annat ärende dit, ävensom för barnen på deras väg till skolan.

Några särskilda viloplatsar fanns inte, vad jag vet om. Namnet Kyrkstiga hörde jag aldrig omnämnas, däremot benämndes den del av vägen som i Bläntarps by avvek från landsvägen och fortsatte genom sagda församling till Slimminge och som färdades av prästen på sina tjänsteresor mellan Everlövs och Slimminge kyrkor, för Prästavägen. Denna benämning förekom under liknande förhållanden även på andra orter, t.ex. mellan Illstorp och Björka församlingar, på vägar som sträckte sig mellan tvenne pastoratförsamlingar och som prästerna begagnade sig utav under deras tjänsteresor.

Vid gynnsam väderlek stannade man gärna till på kyrkbacken

ACC. N:R M. 14361:4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

och pratade bort en stund före inringningen till mässan.

Gårdsägarna hade i regel sina bestämda platser i kyrkbänkarna. De kvinnliga till höger och de manliga till vänster om mittgången upp till altaret. Husmän och defas anhöriga, tjänstefolk och ungdomar togo plats i de bakre bänkraderna och å orgelläktaren.

Någon krog eller annat näringsställe fanns ej i närheten av kyrkan. Att någon haft brännvin med sig och bjudit på vid kyrkan, har jag ej sett eller hört omtalas. Däremot kunde det inträffa under hemfärden från kyrkan då man passerade någon av sällskapet hem, att denne bjöd in på en kyrksup. Någon särskild mening med benämningen kyrksup, annat än att den intogs i samband med kyrkobesöket, vet jag ingenting om. I allmänhet gick man in i kyrkan efterhand som man anlände dit, det kunde ju dock inträffa, att man vid mild väderlek stannade kvar på kyrkbacken i väntan på inringningens tillkännagivande, att mässan skulle börja. Någon viss social anordning i förening med inträdet i kyrkan förekom ej. Det kunde väl hända ibland, att någon kom försent till gudstjänsten, utan att det väckte särskild

4.

ACC. N:R M. 14361:5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

5.

uppmärksamhet eller att något märkbart inträffade. Vederbörande gick tyst och omärkligt in i kyrkan och satte sig innan för kyrkodörren på närmast lediga plats. Att folk stannade i vapenhuset eller i kyrkans närhet och förde oväsen under pågående gudstjänst, har jag ej sett eller hört omtalas.

Platserna närmast altaret i kyrkan voro i första hand reserverade för prästens familj. Huruvida även klockarens familjemedlemmar hade sina platser där framme, kan jag ej med säkerhet erinra mig, men jag tycker mig ha ett svagt minne av att så varit förhållandet. Bönderna, åtminstone de största, hade ju ett visst monopol på sina mera bestämda platser i bänkraderna, man kunde ju ibland få höra sägas om en person, att han eller hon gått fram och satt sig i den eller dens bänk, annars får man nog säga, att förmånsrätten till en viss bestämd bänkrad i kyrkan var på avskrivning redan för så lång tid tillbaka, som jag kan minnas, allt efterhands som de yngre generationerna trädde till. Tidigare hade nog fördelningen ifråga om bestämda platser, enligt vad jag hört berättas av den tidens äldre personer, varit mera konstant. Man lade sig givitvis vinn om ett värdigt

ACC. N:R M. 14361:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

6.

och stillsamt uppträdande i kyrkan, men att genom synbarligen visat
översitteri på något sätt söka imponera på övriga kyrkobesökare la-
de jag aldrig märke till eller hörde omtalas. Rangskillnaden var ej
så stor mellan olika kategorier inom befolkningen, att någon åtmins-
tone till synes behövde känna sig för så mycket mera än sina gelikar.
Att någon husbonde taget piskan med sig in i kyrkan har jag ej sett.
Huvudbonaderna tog man med sig in i kyrkan och placerade desamma på
en för detta ändamål befintlig hängare framför sittplatsen i bänken
Kvinnorna behöllo såväl sina huvudbonader som ytterkläder på, vilket
under den kalla årstiden var välbehöfligt för att kunna stå emot ky-
lan i kyrkan som på den tiden saknade någon som helst uppvärmnings-
anordning. Numera är kyrkan uppvärmd.

Vid något tillfälle har jag sett, att kvinnorna haft med sig en
lavendelkvist och även en annan sorts luktört, som jag nu ej kan
komma ihåg namnet på, "ambolt" eller något liknande, och luktade på
under gudstjänstens pågående, men mera allmänt förekom det ej. Nå-
gon förtäring i kyrkan har jag aldrig sett eller hört omtalas att
det förekommit. Jag har hellre aldrig hört omtalas, att man haft

ACC. N:R M. 14361:7.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

7.

vakt eller annan särskild ordningsman vid kyrkan eller att störan-
de intermezzon förekommit under gudstjänstens utövande.

Vid julhögtiden brukade man pryda kyrkan med blommor och girlander
av granris samt tända ljus i ljuskronorna, å altaret, predikstolen
och i bänkraderna utmed mittelgången. Hur eller vem som anskaffade
detta material till utsmyckningen, vet jag ej, men troligen skedde
det genom kyrkovärdarnas försorg. Av utrymmesskäl kunde knäfall ej
försiggå i bänkarna, men man lutade sig framåt med handen för pan-
nan vid vissa moment i gudstjänsten i synnerhet, då prästen läste
"Fader Vår" och i allmänhet även ^{vis} framförandet av andra böner som
ingick i titualen. Någon särskild benämning härför känner jag ej
till. Korstecken var ej brukliga. Vid avsjungandet av i gudstjäns-
ten intagna psalmer reste sig hela församlingen utan undantag och
deltog i sången efter vars och ens förmåga. De som saknade sångröst
hörde tysta på.

Man kunde ibland få höra de gamla i församlingen omtala, att det
funnits stränga präster tidigare. Den förste präst jag hört omta-
las som haft sin verksamhet i församlingen hette Henrich Schreil.

ACC. N:R M. 14361:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

8.

Han har på visst sätt befast sitt minne i församlingen genom namnet Henriksdal på en gård, som han ägt och tillägnat detta namn. Efter Schreil kom en präst vid namn Pålsson, som var särskilt omtalad för sin stränghet, och som folk med viss bävan hade vänt sig till, då de nödvändigtvis måst besöka honom i något tjänsteärende, även att han i skarpa ordalag gjort vissa inlägg i sina predikningar i uppfostrande syfte. Han var avliden före min tid, varför jag ej själv har något minne av honom. Den förste präst där i församlingen som jag kan minnas hette Emil Ström. Hade Pålsson varit sträng och kanske illa omtyckt, så var Ström raka motsatsen. Hur han var som präst betraktad, kan jag ej yttra mig om. Jag var ju bara barn då, och jag har ej hört något utlåtande om honom därvidlag, Som människa hade han en enestående förmåga att genom sitt vänsälla och vinnande sätt att umgås med folk och därtill en stor humorist, vilket gjorde honom mycket populär och omtyckt. Jag minns från min skoltid hur han då och då brukade komma in i skolan under pågående lektion skämtade med oss barn på ett sådant sätt, att vi allesammans brast ut i hjärtliga skratt. På vintern då marken var snöbelagd hände

ACC. N:R M. 14361:9.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

9.

det någon gång, att han under rasterna kom in till oss på skolgården och utmanades oss på snäbollskrig som ensam motståndare till alla pojkarna, varvid han uppmanade dem, att inte spara på kulorna. Detta gjorde vi ej heller utan dammade på honom med stor förtjusning.

Hela prästfamiljen var för övrigt mycket välsedd av församlingsborna och härtill bidrog i hög grad prästfrun genom sin verksamhet inom församlingen. Hon hade nämligen före sitt äktenskap varit sjuk-syster och blev som sådan ofta anlitad av folket i församlingen vid inträffade lindrigare sjukdomsfall och för behandling av sårskader och andra åkommer. Hon lämnade beredvilligt den hjälp hon var mäktig utan att hon härför betingade sig något vedermäle. De ekonomiskt bättre lottade brukade som vedergällning överlämna gåvor i natura t.ex. ett tjog ägg, ett kilogram smör e.dyl. De mindre bemedlade som saknade resurser härtill fingo sin behandling och även i viss mån medikamenter, salvor m.m. utan ersättning.

Ström erhöll sedan prästkallet i Vombs och Weberöds pastorat och efterträddes i Everlöv av kyrkoherde Ragnar Philstrand. Det var kanske ej alltid så lätt för denne prästman att taga upp manteln

ACC. N:R M. 14361:10.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

10.

efter en så pass populär man som Ström. Pihlstrand ägde ej samma för-
måga som Ström till att göra sig omtyckt av församlingsborna och kom
ofta i konflikt med ledamöterna i kommunalstämman vid behandlingen
av de olika ärendena som rörde församlingens angelägenheter. Jag hör-
de dock folk ofta yttra, att han var en duglig predikant. Hans bana
som präst fick ett ganska dramatiskt slut på grund av vissa oegentligheter
i tjänsten, som han gjort sig skyldig till. Han var även författare
under signaturen Ragnar Lodbrok.

Tiden för gudstjänsten brukade röra sig om två á två och en halv
timmas tid såväl vinter som sommar. Prästen uppträdde ibland i s.k.
mässesärk framför altaret, men med vit duk i handen såg jag honom ej
utan vid de tillfällen, då han utdelade Herrans Heliga nattvard, då
han använde duken till att avtorka kalken efter ^{/av vinet/} ~~till~~ ~~tid~~ ~~delandet~~ ~~till~~ var
och en av deltagarna i nattvarden. Någon särskild benämning på denna
duk, har jag inget minne av att ha hört. Varje moment i gudstjänsten
hade ju sin betydelse, varför det är svårt att yttra sig om vilket
som ansågs mest, det skulle väl i så fall vara själva betraktelsen
från predikstolen.

Orgel har funnits i kyrkan, så länge jag kan minnas tillbaka och hade tillsammans med klockaren sin plats på läktaren. Hur kyrkosången ordnats tidigare känner jag ej till. Inte annat jag kan minnas ledde klockaren ensam psalmsången, och det vill synas mig som om den sjöngs likadant då som nu. Att män och kvinnor sjungit var sin vers av psalmen, är ju möjligt att det förekommit, men jag har ej något minne därav. Ej heller kan jag komma ihåg vilka psalmer som sjöngs vid de stora helgerna med undantag för juldagen, då psalm 55 "Var hälsad sköna morgonstund" alltid sjöngs.

Att det lästes förböner för sjuka församlingsbor, har jag inget minne av, men det kan möjligen ha förekommit i enstaka fall.

Angående kyrkfolkets beteende under uppläsningen av pålysningar, tacksägelser, kungörelser eller andra allmänna meddelanden, vet jag inget särskilt att anteckna, man brukade stanna kvar i sina platser tills det hela var över. Att prästen läste kungörelserna på olika sätt, har jag ej iakttagit eller hört omtalas. Angående lysningar till äktenskap kunde man efteråt få höra att någon skämtsamt uttala sig om, att den eller den "flugit upp på predikstolen" eller

ACC. N:R M. 14361:12.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

"han skall nu sätta benen under egen boränne".

Att prästen visat mannamån, vid sin likpredikan, har jag ej hört
omtalas, ej heller att han skulle ha ersättning för detta. Inte an-
nat jag vet, ingick detta i hans tjänsteåliggande i likhet med and-
ra förrättningar såsom vigslar, barndop m.m.

De som ville giva kollekt, kunde utöver de söndagar då prästen
påbjöd sådan för ett särskilt ändamål, erlægga denna vilken söndag
som han därtill kände sig manad, och nedlägga sin gåva i en på gol-
vet vid utgången av kyrkan placerad ungefär en meter hög sparbössa,
benämnd " gavestocken". Att man tagit upp kollekt till prästen har
ej förekommit, vad jag vet om, ej heller har jag mig bekant något
fall då detta varit av behovet påkallat på den grund, att prästen
råkat i ekonomiska svårigheter.

Något förhör efter predikan på dennas innehåll, vet jag aldrig ha
hållits. Någon särskild ordning vid utgången ur kyrkan, har jag ej
lagt märke till, var och en sökte sig ut i den mån utrymme gavs,
varefter man omedelbart anträdde färden mot hemmet, varför något
av vikt som försiggick på kyrkbacken efteråt ej finns att anteckna.

12.

ACC. N:R M. 14361:13.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

13.

Några affärer efter kyrkobesöket gjorde man ej, av det enkla skälet om inte annat, att ingen handelsbod fanns för några nämnvärda affärer. Visserligen fanns en krambod, men den var i allmänhet stängd under sön- och helgdagar.

Att man skulle hälsa de hemmavarande på ett visst sätt efter hemkomsten från kyrkan, vet jag ingenting om, men man skulle helst kunna tala om från vilka stycken i bibeln prästen taget inledningen till sin förkunnelse i sin predikan. Andaktstunderna ute i socknen de s.k. husförhören hade redan avvecklats före den tid, från vilken mitt minne sträcker sig. Jag hörde ju husförhören omtalas, men jag vågar ej uttala mig om hur desamma försigick.

Nattvardsgången.

Hur många gånger om året nattvardsgång anordnades eller om nattvardsgången under vissa tider på året var betydelsefullare än andra, kan jag ej minnas någonting om, jag har ej heller något minne av att hört något uttryck för nattvardsgång utan gäster, om en vanlig utlyst gudstjänst blev utan åhörare, benämndes detta mässfall. Jag har dock ej någon minne av, att detta inträffat där i församlingen.

ACC. N:R M. 14361:14.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

I allmänhet ansågs det, att man skulle intaga nattvarden två gånger om året. Pålysningen om nattvarden skedde, om jag minns rätt, två söndagar före den bestämda dagen, då prästen meddelade, att skriftermål kom att förrättas påföljande söndag efter gudstjänstens slut, vilket innebar att de som så önskade kunde anmäla sig för anteckning till nattvardsgång.

Någon fördelning av nattvardssöndagarna i syfte att dela upp församlingsborna i vissa kategorier ifråga om rangordning förekom ej. Vem som helst kunde gå till nattvardsbordet, när han behagade eller kände sig manad därtill. Brukligt var ju, att äkta makar gingo till nattvarden samtidigt och följdes åt fram till altaret samt böjde knä bredvid varandra, kvinnan till höger om mannen. Vid vändningen för återgång tillbaka till sin plats i kyrkan efter aktens slut, var man ganska noga med att alltid vända höger om. Utstängning från nattvard vet jag ej ha inträffat eller hört omtalas. Jag har ej heller något minne av, att där i församlingen funnits någon person vars liv och leverne varit av kriminell natur eller på annat sätt ohederligt i så hög grad, att det kunde haft sin befogenhet för vederbörande

14.

ACC. N:R M. 14361:15.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

15.

till avstängning ifrån eller vägra honom bevistande av nattvarden.
Enskild kommunion annat än vid sjukbädd, vet jag ej ha förekommit.
Något annat namn på nattvardsvinet och oblaten än Kristi blod och
lekamen, som prästen benämnde det vid tilldelningen, har jag ej hört.
Hur det förfors med överblivit nattvardsvin och överblivna oblater,
eller hur dessa saker anskaffades eller om nattvardsvinets förvaring
kan jag ej upplysa om.

Angående anmälan till nattvardsgång, se ovan. Anmälan var ej förä
^{/sig/}
enad med avgift, vare/frivillig eller obligatorisk. Åtminstone har
jag aldrig hört omtalas, att sådan erlagts. Nattvardspoletter har
jag ej heller hört omtalas. Att någon oanmäld undfått nattvarden,
vet jag inget om. Vad det i så fall skulle hänt om det kommit att
upptäckas, kan jag ej heller uttala mig om.

Någon särskild förberedelse till nattvardsgången, utöver, att
man lade sig vinn om personlig snygghet och sätta på sig sina bästa
mörka kläder, svarta eller mörkblå, företog man sig ej.

Inte annat jag vet, åt man som vanligt innan man gick till natt-
varden. Efter hemkomsten från ett kyrkobesök i samband med natt-

ACC. N:R M. 14361:16.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

vardsgången, var det brukligt, att det bjöds på en mera festbetonad middag, än den som serverades på en vanlig söndag. Detta utan åtskillnad på vem det varit av hushållsmedlemmarna som deltagit i nattvardsgången. Uppfattningen om värdigheten att gå till nattvarden, vet jag ingenting om, däremot ansågs det höra till god samhällsordning att en eller två gånger om året intaga den heliga nattvarden, då man annars riskerade, att i prästbetyget få antecknat. "Har ej bevistat

Herrans Heliga nattvard".

Några särskilda benämningar på enskilda plagg som buros vid nattvardsgång, känner jag ej till. Kvinnorna buro ibland en näsduk i handen.

I församlingen fanns endast en kyrka, som enligt traditionen, hade anor från 1100-talet.

Att man vid nattvardsgången ringt i en särskild liten klocka inne i kyrkan, har jag ej sett eller hört omtalas.

Nattvardsgästerna hade ej någon särskild placering i kyrkan, men drogo sig gärna så långt fram som utrymmet i kyrkan tillät.

Enligt vad jag kan komma ihåg, vad det beträffar ordningen,

16.

ACC. N:R M. 14361:17.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

då man gick fram till och från altarringen, så gick man i den ordning man satt i bänkraderna, utan hänsyn till den sociala ställning som kunde finnas. Man gick samtidigt från såväl ^{den kvinnliga} ~~den manliga~~ sidan i kyrkan och lämnade altarringen på liknande sätt, utan någon särskild rangordning. Var ej kylan alltför besvärande, avtog man i allmänhet av ytterkläderna innan man gick fram till altaret.

Jag har inget minne av någon särskild benämning på en krets nattvardsgäster vid altaret. Jag har heller ej varit med om eller hört omtalas, att trängsel eller oreda uppstått vid altardisken i samband med nattvardens givande, alla uppträdde lugnt och behärskat med nödig hänsyn till varandra, även om utrymmet där framme varit ganska begränsat.

Nog för att man på den tiden kunde få höra mer eller mindre hårresande berättelser om trolldom och övernaturliga ting och om vissa personer som haft förmågan att utöva hemliga konster. men någonting dylikt i anslutning till nattvardsgången, har jag inget minne av att ha hört omtalas. De flesta nattvardsgästerna bugade sig eller nego innan de gingo tillbaka från altaret. Altarsedlar har jag ej sett utdelas eller hört omtalas att det skulle ha förekommit.

Vad det angår uppförandet efter det man bevistat nattvarden så skulle den dagen tillbringas i stillhet. Det gick ju t.ex.

17.

ACC. N:R M. 14361:18.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

18.

inte ann, att ungdomen en sådan dag på kvällen gick ut till en dans-
tillställning eller annan nöjesbetonad plats. Någon särskild häls-
ning på de hemmavarande efter hemkomsten från kyrkan den dagen, vet
jag ingenting om. Som ovan nämnts bjöds det alltid på en bättre mid-
dag den dagen, men någon traditionell rätt, som jag vet om, servera-
des inte.

I de fall då någon var så sjuk, att man kunde vänta slutet, bru-
kade man tillkalla prästen för att giva den sjuke nattvarden vid
sjuksängen. Huruvida man vid sådana tillfällen själv köpt nattvards-
vin och givit den sjuke i den tron, att det var helbregdagörande,
vet jag ej.

Någon benämning på det silverfat som oblaten låg på, känner jag
ej till. Silverbägaren med vinets innehåll kallades kalk.

Malmö den 8 december 1957.

Högaktningsfullt

